

Tortuna kyrka

Ny styr- och reglerutrustning

Antikvarisk rapport

Tortuna prästgård 1:9
Tortuna socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Tortuna kyrka

Ny styr- och reglerutrustning

Antikvarisk rapport

Tortuna prästgård 1:9
Tortuna socken
Västerås kommun
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2014

Omslagsfoto: Kyrkan sedd från sydöst. Foto: Lisa Skanser.

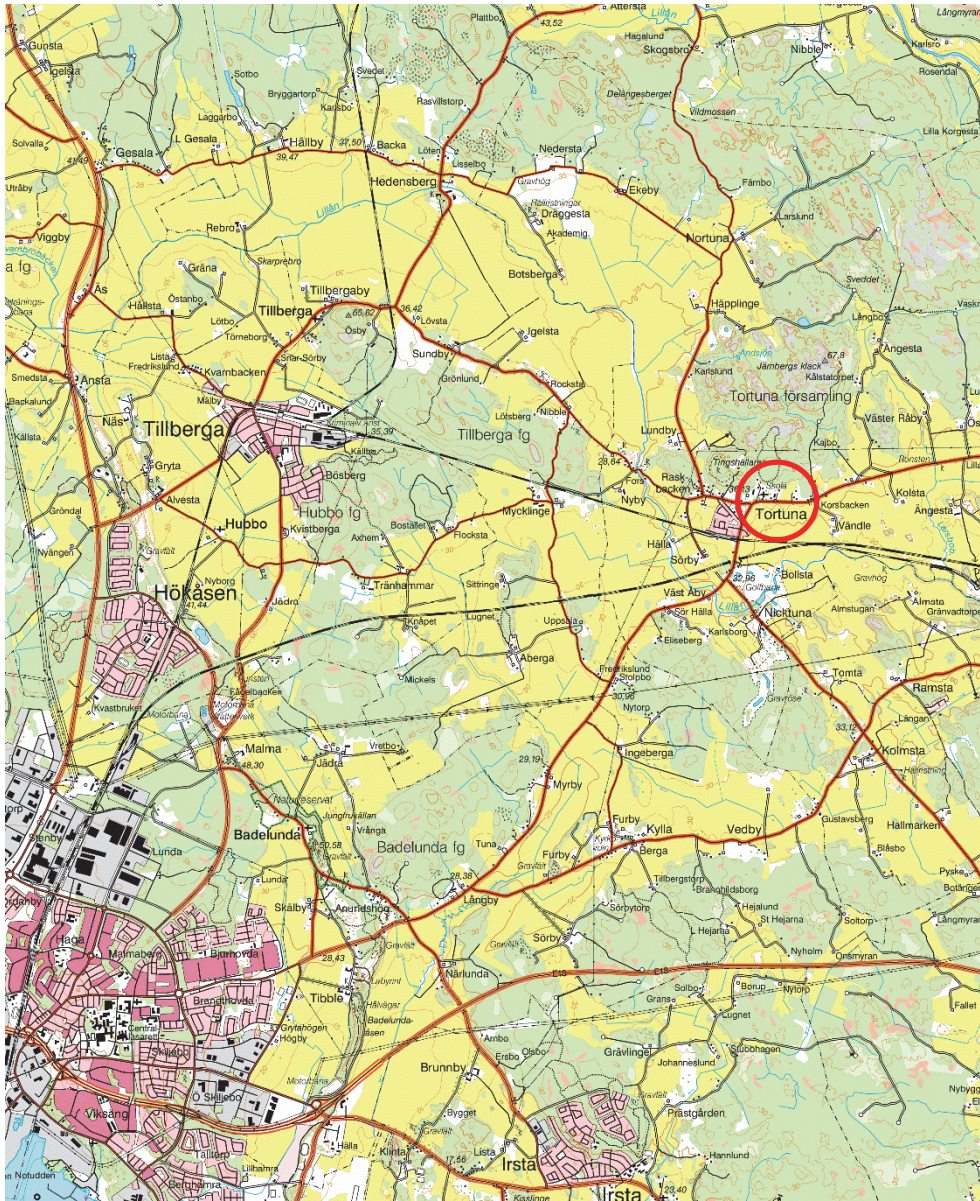
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-345-3

Tryck: Just Nu, Västerås 2014.

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Genomförande	6
Teknikrum/Transformatorbyggnad	7
Sakristian	8
Elcentral	9
Vapenhus och långhus	10
Torn och vind.....	10
Resultat	11
Referenser.....	12
Otryckta källor.....	12
Litteratur.....	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Figur 1. Kyrkans läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2012 och 2013 har Tortuna kyrka försetts med ny styr och övervakningsanläggning. Stiftelsen Kulturmiljövård har av Västerås kyrkliga samfällighet anlåtats för antikvarisk medverkan.

Bakgrund

Tortuna kyrka har på konsthistoriska grunder daterats till tiden omkring 1300.¹ Vid markundersökningar omkring kyrkan 2012 togs ¹⁴C prover från gravar direkt invid kyrkomurarna varav ett visade att den døde med 95% sannolikhet avlidit mellan åren 1160-1270.² Detta skulle möjligen kunna indikera att kyrkan är något äldre.

Kyrkan består interiört av ett enskeppigt kyrkorum med tre stjärnvalv vilka troligen bemålades vid 1500-talets början av en okänd mästare.³ Valvens målningar har aldrig varit överkalkade och tillhör därför de mest välbevarade målningarna i stiftet.

Väggarnas målningar har däremot skadats av överkalkningar, större putslagningar och ändrad fönsterindelning, vilket gör dem mer fragmentariska. Vid sidan av det äldre måleriet finns på kyrkorummets norra sida också rester av en draperimålning från 1600-talet. Predikstolen med ljudtak är tillverkad 1641 och är försedd med tidstypiska rika sniderier. Altare, altarring och altarprydnad är alla tillkomna 1791. Altaret i trä har blåmarmorade ytor, altarringen är sluten, med brunmarmorade speglar och grå ramstycken. Istället för traditionell altartavla dominerar korfönstrets glasmålning, skapad av Per Månsson 1934, upplevelsen av koret.

Vid en större omgestaltning 1932 revs befintliga golv ut och underliggande fyllning schaktades bort. Istället gjöts ett betonggolv med asfaltisolering. I mittgång och kor lades kalkstensgolv. Kyrkorummets väggar frigjordes från putsskikt från 1700-talet och senare så att äldre målningar åter kom i dagen. Ny bänkinredning tillkom och samtliga fönster försågs med innanfönster med antikglas. Sakristian fick nytt trägolv. Elektrisk värme och belysning installerades och i samband med detta tillkom elcentralen under den norra läktartrappan.

På grund av fuktproblem i kyrkan genomfördes en undersökning av fuktförhållanden under 2011.⁴

Figur 2. Kyrkorummet sett mot läktaren. Foto: Lisa Skanser.

Figur 3. Kyrkorummet sett mot koret. Foto: Lisa Skanser.

¹ Hammarskiöld 2004.

² Alström 2012,

³ Hammarskiöld 2004.

⁴ Alström 2012.

Genomförande

Arbetet har omfattat leverans av nytt apparatskåp och nya elcentraler, kabeldragningar och kanalisation med tillhörande erforderliga elinstallationer. Nytt styrskåp är placerat i elcentralrummet under läktartrappan. I elcentralrummet har ny gjutning av golvsjikt gjorts.

Befintliga kabelvägar har utnyttjats för nytt kablage i kyrkorum och torn. Exempelvis har golvplank ovan träkanal i kyrkorummets bänkkvarter demonterats för förläggning av nytt kablage. Nya kabeldragningar fram till psalmtavlorna har kunnat dras i befintliga kanaler. Golvplank återmonterades därefter. Kalkstensgolvet i vapenhusets nordöstra hörn, som var planerat att lyftas för förläggning av kablage, visade sig inte behövas tas upp.

En avfuktare har placerats på läktaren och vattenavledande rör för spillvatten från denna har förlagts dolt bakom socklar, under golvplank och via befintliga kabelvägar till elcentralrummet i tornet och därifrån ut till teknikrummet, i utbyggnaden på tornets norra sida, för vidare transport till dagvattenavledningsanläggningen på kyrkogården. Avfuktaren på läktaren har placerats högt för att uppnå bästa kapacitet. Ett bord för ändamålet kommer tillverkas på sikt. Avfuktaren kan eventuellt vara tillräcklig för hela kyrkan, och i sådana fall kan sakristians avfuktare tas bort på sikt. Ny givare är placerad i orgelhuset.

Avfuktaren i sakristian har tillkommit på grund av upptäckta mögelangrepp. Denna är löst inställd och töms manuellt. Tanken var att en håltagning skulle genomföras genom sakristians grundmur för att avleda vattnet till dagvattenledningen. Då man räknar med att kyrkans avfuktare på sikt kommer att klara det befintliga behovet har man valt att avstå denna åtgärd.

Nytt kablage till sakristian förlades till befintlig kanalisation. På så vis kunde nya håltagningar i denna del av byggnaden undvikas.

En håltagning genom tornväggens grundmur mellan elcentralrummet i vapenhuset och det tillbyggda teknik-/transformatorrummet genomfördes för förläggning av kablage, samt för att transportera ut spillvatten från läktarens avfuktare. Inne i teknikrummet demonterades befintlig högspänningstransformator. Det tidigare gjutna golvet från 1932 bilades upp och nytt golv göts ca 10 cm tjockt. En ny dragbrunn har tillkommit väster om transformatorrummet.

Inne i elcentralrummet har nytt apparatskåp och nya elcentraler monterats. Det gjutna betonggolvet bilades upp för förläggning av kablar och befintliga kabelrör rensades från sten- och betongrester.

Ny plywoodskiva och regler har monterats för att utgöra infästning till nytt elskåp, elinstallationer och ny klockringningsutrustning m.m. på tornets andra våningsplan. Befintlig kabelbräda första våningsplan i torn kompletterad med nya kablar. Ny porslinsarmatur har monterats på våningen ovan klockor i torn där det i tidigare inte finns någon belysning. Åtgärden motiveras med att den förebygger arbetsplatsolyckor vid förflyttning mellan våningarna. Ny klockringningsutrustning har monterats i tornet i kyrkan.

Teknikrum/Transformatorbyggnad

Figur 4. Transformatorrum/teknikrum på tornets norra sida. Foto: Lisa Skanser.

Figur 5. Ny håltagning för rör med kablage in till transformatorrum samt för spillvattenslang från avfuktare på läktaren. Foto: Lisa Skanser.

Figur 6. Håltagning genom grundmur till transformatorrum. Foto: Lisa Skanser.

Figur 7. Vattenavledning förlagd under mark. Ny dragbrunn under grön lucka. Foto: Lisa Skanser.

Figur 8. Nytt tekniskskåp. Foto: Lisa Skanser.

Figur 9. Nya inkommande rör. Håltagningen genom tornmuren från transformatorrum till elcentral är centriskt placerat på väggen, strax över golv och grop. De gula rören till höger i bild kommer från ny håltagning genom grundmur. Foto: Lisa Skanser.

Sakristian

Figur 10. Sakristian sedd från öster. Foto: Lisa Skanser.

Figur 11. Äldre telekabel till sakristian. Foto: Lisa Skanser.

Figur 12. Befintliga eldragningar mm i sakristian. Foto: Lisa Skanser.

Figur 13. I viss mån rensade ledningsdragningar. Foto: Lisa Skanser.

Figur 14. Anfuktare löst inställd i sakristian. Foto: Lisa Skanser.

Figur 15. Anfuktare ställd på på tillfälligt bord på läktaren. Foto: Lisa Skanser.

Elcentral

Figur 16. Befintlig huvudcentral placerad under läktartrappan. Foto: Lisa Skanser.

Figur 17. Nytt styrskåp placerat under läktartrappan. Foto: Lisa Skanser.

Figur 18. Schakt för eldragningar i elcentralens golv. Foto: Lisa Skanser.

Figur 19. Schakt för eldragningar i elcentralens golv. Foto: Lisa Skanser.

Figur 20. Kabelschakt. Foto: Lisa Skanser.

Figur 21. Golvet i elcentralen har fått ny, omgjuten yta. Plåt täcker schakt för dragning av kablar och spillvattenrör. Foto: Lisa Skanser.

Vapenhus och långhus

Figur 22. Vapenhuset sett mot öster. Till en början planerades kalkstensgolvet tas upp i nordöstra delen av vapenhuset för att genomföra kabeldragningar. Detta blev inte nödvändigt. Foto: Lisa Skanser.

Figur 23. Ny givare på basen till psalmtavlans piedestal. Kabeldragningar i gamla kanaler fram till psalmtavlorna. Installationen döljs av ett knäfall. Foto: Lisa Skanser.

Figur 24. Befintliga elinstallationer i långhusets västra del före åtgärd. Foto: Lisa Skanser.

Figur 25. Grön kabel bortrensad från väggen. Foto: Lisa Skanser.

Torn och vind

Figur 26. Tidigare elcentral i tornrum. Foto: Lisa Skanser.

Figur 27. Ny elcentral och klockringningsutrustning monterad på en ny plyfaskiva i tornrum. Foto: Lisa Skanser.

Figur 28. Tidigare kabelbräda kompletterad med nya kablar. Foto: Lisa Skanser.

Figur 29. Från avfuktare på läktaren löper en vattenavledning under tröskel och golv i passagen mellan torn och orgelläktaren och vidare ner till elcentralen och vidare ut till transformerrum/teknikerum för vidare avledning ut från kyrkogården. Foto: Lisa Skanser.

Figur 30. Nya motorer till ringningen, tillverkade av Bergholtz. Foto: Lisa Skanser.

Resultat

Åtgärderna har följt riktlinjerna i Länsstyrelsen i Västmanlands beslut och utförts med gott resultat.

Referenser

Otryckta källor

Hammariskiöld, Rolf. 2004. Karakterisering av Tortuna kyrka. Västerås stift.

Litteratur

Alström, Ulf. 2012. *Tortuna kyrka*. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2012:31. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	12113
Länsstyrelsen dnr:	433-4952-11
Fastighetsbeteckning:	Tortuna prästgård 1:9
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Tortuna
Beställare:	Västerås kyrkliga samfällighet
Handlingar och projektledning:	Svensk Klimatstyrning
Entreprenör:	Surahammars elektriska affär AB BM Control AB
Antikvarisk medverkan:	Lisa Skanser Stiftelsen Kulturmiljövård Stora gatan 41 722 12 Västerås

